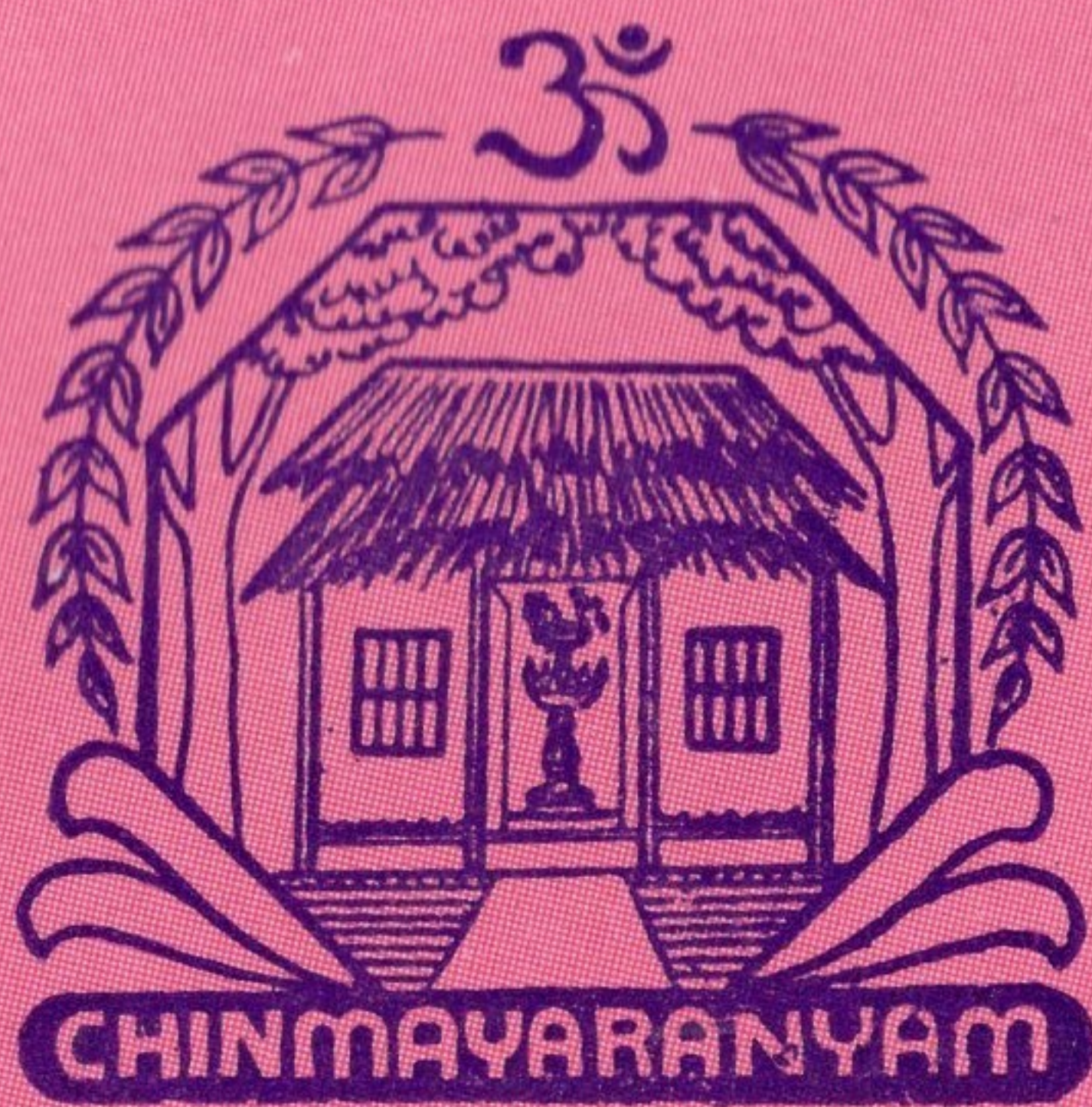

శ్రీసద్గురుపాదుకాస్తవము

వ్యాఖ్య :

స్వామిని శారదా ప్రయాసంద

స్తోత్రంలో ఉన్నది పన్నెండే శ్లోకాలు. ప్రతి శ్లోకంలోను చివరి పాదం మకుటము. మొదటి మూడు పాదాలలో ఒక్కొక్క సాధనావిధానాన్ని లేదా అనుభవాన్ని ఆచార్యులు వివరించారు.

ఈ స్తోత్రాన్ని ఆశ్రమంలోను, ఇతర ప్రదేశాల్లోను అధ్యయనం చేస్తున్నప్పుడు శ్లోకాలపైన వాఖ్యాని తయారుచేయమనీ పుస్తక రూపంలో తీసుకువచ్చే భారం తనదనీ శ్రీకాళహస్తివాస్తవ్యులు, చిన్మయ మిషను అధ్యక్షులు శ్రీ డి.వి. రామచంద్రారెడ్డిగారు అన్నారు. నేనూ సరే నన్నాను. అయితే సంకల్పం కార్యరూపం ధరించడానికి చాలాకాలం పట్టింది. ఈలోగా ఈ స్తోత్రానికి ఇంగ్లీషువ్యాఖ్య కూడా వచ్చేసింది. ఈనాటికి తెలుగు వ్యాఖ్య వెలుగు చూస్తోంది. శ్రీ రెడ్డిగారు తమ నిర్ణయాన్ని మార్చుకోలేదు. వారిపైన శ్రీగురు కృప అపారంగా వర్షించును గాక !

ఈ వ్యాఖ్యాని భక్తిప్రతులతో శ్రీ గురుదేవులు పరమపూజ్య శ్రీ స్వామి చిన్మయానందవారి పాదపద్మాల వద్ద సమర్పించుకొంటున్నాను.

శ్లోకములై

10-1-'96

శారదా ప్రియానంద

శ్రీ గురుపాదుకా స్తోత్రము

శ్లో || శ్రీసమంచిత మవ్యయం పరమప్రకాశ మగోచరం
భేదవర్జిత మప్రమేయ మనంత మాద్య మకల్మషం ।
నిర్మలం నిగమాంత మద్యయ మప్రతర్క్య మబోధకం
ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురు పాదుకామ్ ॥

ప్రతిపదార్థం : శ్రీ సమంచితం = మంగళప్రదమైనది; అవ్యయం = నాశరహితమైన; పరమప్రకాశం = అవ్యయమైన కాంతితో కూడుకొన్నట్టి; అగోచరం = కనిపించనిది; భేదవర్జితం = భేదాలు లేనిది; అప్రమేయం = కొలతలు లేనిది; అనంతం = అనంతమైనది; ఆద్యం = ప్రథమమైనది; అకల్మషమ్ = దోషరహితమైనది; నిర్మలం = మాలిన్యం లేనిది; నిగమాంతం = వేదాల గమ్యమైనది; అద్యయం = రెండోది లేనిది; అప్రతర్క్యం = తర్కింప నలవికానిది; అబోధకం = అర్థం చేసుకోవడానికి వీలులేనిది; గురుపాదుకామ్ = (అయిన) గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతః కాలములోనే; మానస అంతరి = మనస్సు లోపల; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం: మంగళప్రదమై, అవ్యయమై, పరమప్రకాశవంతమై, అగోచరమై, భేదాలు లేనిదై, కొలతలు లేనిదై, అనంతమై, ప్రథమమైనదై, కల్మష రహితమై, నిర్మలమై, వేదాలగమ్యమై, అద్యయమై, అతర్కనీయమై, అర్థం చేసుకోవడానికి వీలులేని గురుపాదుకని ప్రాతఃకాలంలోనే మనస్సులో ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : 'గు' అంటే అజ్ఞానము, 'రు' అంటే తీసివేయడం. శిష్యుల అజ్ఞానాన్ని తొలగించగలిగినవాడు శ్రీ గురువు. మహనీయుడైన గురు ఉపాసన వల్ల మనస్సు క్షాళితమై, ఉన్నతమై, ఉదాత్తమై, భగవద్భావనతో నిండుతుంది. గురువు వల్ల భక్తితో నిండిన హృదయంలో భగవచ్చింతన తేలికగా అలవడుతుంది.

గురుపాసన చేసి భగవద్భావనలోకి మళ్లీవాళ్లు కొందరుంటే, కేవలం గురుపాసనలోనే అందుకునేవాళ్లు కొందరు ఉత్తమశిష్యులుంటారు. గురు

నామస్మరణతోనే వారి హృదయం పులకరిస్తుంది. వారికి గురు పాదాలలోనే పరమార్థం గోచరమౌతుంది.

ప్రాతఃకాలము : సూర్యోదయానికి రెండు గంటలు ముందుండే కాలం. అరుణోదయం ప్రారంభంతో ప్రాతఃకాలం మొదలు. ఆ సమయంలో చుట్టు ప్రక్కల ప్రశాంతత, హృదయంలో శాంతి, శరీరంలో చురుకుదనం ఉంటాయి. అప్పుడు చేసే ధ్యానం ఎంతో లోతుగా వుంటుంది.

మానస అంతరి భావయేత్ : 'మానస' అని మనస్సును ప్రబోధించి చెప్పుకోవచ్చును. లేదా మనస్సు లోపల ధ్యానించాలి అని అన్వయించవచ్చును. 'భావయే' అనే పాఠాంతరం కూడా ఉన్నది. అంటే 'నేను ధ్యానిస్తాను' అని అర్థం. జగద్గురువులైన శ్రీశంకరులు తమ గురుపాదుకలని ధ్యానించుతున్నారు. పూజలు దేహంతో బాహ్యంగా చేసేవి. భావన మానసికం.

గురుపాదుక : సామాన్య మానవులు కాళ్ళకి రక్షణకోసం చెప్పులు తొడుక్కు తిరుగుతారు. వాటిని జంతువుల చర్మంతో చేస్తారు. అవి హింసాపూరితం కాబట్టి మహాత్ములు కొయ్యతో తయారయిన పాదుకలని ధరిస్తారు. అంతేకాదు. అడవులలో ఏకాంత ప్రదేశాలలో సంచరించేటప్పుడు నేల మీద తిరుగాడుతూండే పురుగు, పుట్ర పాదుకల చప్పుడు వినబడగానే దూరానికి పోతాయి. వాటికి గాని, సాధువుకి గాని ప్రమాదం కలగదు.

సామాన్య మానవులు నేల ఆధారంగా నిలబడితే, మహాత్ములు సత్యమాధారంగా నిలబడుతారు. మనం వెదుక్కునే పరమసత్యానికి అతిచేరువగా ఉంటాయి గురుపాదుకలు. అందువల్ల పాదుకలే పరమసత్యమని భావించి ఉపాసిస్తారు శిష్యులు.

పాదుకలు రెండు ఉంటాయి. అయినా పాదుక అని ఏకవచనంలో ప్రయోగం సంస్కృతంలో పరిపాటి. హృదయంలో రెండు పాదుకలని గురించిన భావన ఉంటుంది. పరమసత్యం అవ్యక్తం, వ్యక్తం అనే రెండు రూపాలలోనూ ఉంటుంది. ఒకటి పరం, రెండోది అపరమైన ప్రపంచము. ఇందుండి బయటపడడానికి మనం అవలంబించే సాధనా విధానాలు కూడా అపరమైనదే.

అందుచేత పాదుకా ఉపాసనలో పాదుకలనే అధ్యయమైన పరమాత్మగా భావించే ధ్యానము, వివిధ యోగాలు, అయా సాధనా సమయాలలో కలిగే విశేషానుభవాలు-అన్నింటినీ పాదుకాధ్యానంలో భాగంగా వివరించారు భగవత్పాదులు. ఏ రోజున ఎటువంటి ధ్యానం తేలిక అనిపిస్తే అట్టి ధ్యానాన్ని మనం చేసుకోవచ్చును. ఏ యోగాభ్యాసం చేసే సాధకుడైనా తన గురుపాదుకలని ఆ ప్రకారంగా ధ్యానం చేసుకోవచ్చును.

శ్రీ నమంచితం : శ్రీతో కూడుకొన్నవాడు. శ్రీ అంటే సంపద, మంగళ సూచకం, గౌరవ వాచకం. పరమాత్మలో సర్వ సంపదలు ఉన్నాయి. ఆయన మంగళమూర్తి. ఆయన కన్న శ్రేష్ఠుడు లేడు.

అవ్యయం : ఖర్చు అయిపోనిది. పరమాత్మది అనంతమైన తత్వం. ఎంత వినియోగించుకొన్నా తరగనిది, కొరవడనిది.

పరమప్రకాశకం : సూర్యచంద్రాదులన్నింటికీ వెలుగునిచ్చే పరమాత్మ పరమ ప్రకాశాన్ని కలిగివుంటాడు.

అగోచరం : రూపరసగంధశబ్దస్పర్శ లక్షణాలు ఏవీ లేవు పరమాత్మకి. అందువల్ల ఆయన ఇంద్రియాలకు కాని మనోబుద్ధులకి కాని గోచరించడు.

భేదవర్జితం : భేదాలు లేనివాడు. ప్రపంచం అనేక భేదాలతో కూడుకొని వున్నది. పరమాత్మలో అవేవీ లేవు. చెట్టులో కనబడే భేదాలు విత్తులో అగపడవు.

అప్రమేయం : కొలవలేనిది. స్థూల ప్రపంచంలో కనబడే అన్ని వస్తువులని కొలతలతో లెక్కింపవచ్చును. ఒక ఎకరం పొలం, ఒక మీటరు బట్ట, లీటరు పాలు, అయిదువందల అడుగుల ఎత్తు, గంటకు వందమైళ్ళ వేగం, నాలుగు తులాల బంగారం ఇలా కొలతలు కొలవ వచ్చును. హృదయంలో విరిసిన వెన్నెల, సముద్రం వంటి గాంభీర్యం, దహించే దుఃఖం, ఇలా మనస్సులోని భావాలని కూడా కొలవవచ్చును. పది కాంతి సంవత్సరాలు మొదలైన విజ్ఞానశాస్త్ర విశేషాలని

బుద్ధికి అందింపవచ్చును. కాని పరమాత్మకి భాషలో కొలతలు లేవు. అనంతతత్త్వం అంతటా వ్యాపించి ఉన్నందున దానికి పరిమితులు, కొలతలు ఉండవు.

అనంతం : ప్రపంచంలో ఉన్న అన్ని వస్తువులకి దేశకాలాలు ఆద్యంతాలని విధించుతాయి. దేశాన్ని, కాలాన్ని సృజించి వాటి ఆద్యంతాలని గమనించే పరమాత్మ ఆకారానికి, ఉనికికి ఆద్యంతాలు లేవు.

ఆద్యం : మొట్టమొదటిది. ప్రారంభంలో ఉన్నదేది అనే ప్రశ్నకి సమాధానం ఎవరూ చెప్పలేరు. విత్తుకి చెట్టు, చెట్టుకి విత్తు కారణం. పక్షికి గుడ్డు, గుడ్డుకి పక్షి కారణం. తండ్రికి కొడుకు, కొడుకుకి తండ్రి కారణం. కార్యం కానిదేదో మొదటగా ఉండి ఉండాలి. అదే పరమాత్మ.

అకల్మషం : దుష్టత్వం లేనిది. అందరినీ సృష్టించిన పరమాత్మ అందరిపట్ల సమానంగానే ఉంటాడు. ఆయనలో అసమానతా దోషం ఉండదు.

విర్మలం : మాలిన్యం లేనిది. రెండోది చేరని ఏ వస్తువైనా కల్తీ లేక శుద్ధంగా ఉంటుంది. ప్రపంచ బాహుళ్యంలో అన్ని వస్తువులు ఏదో ఒక సమయంలో కల్తీ అయ్యే అవకాశం ఉన్నది. పరమాత్మ రెండోది లేని పరమస్థాయిలో ఉన్నందున ఆయన ఎప్పుడూ శుద్ధుడే.

నిగమాంతం : నిగమాల యొక్క చివర అని అర్థం. పరమాత్మ వైపుకి నడిపించే వేదశాస్త్రాలు నిగమాలు. ఆయనను చేరనంతవరకు అవి మనకి దారి చూపుతాయి. ఆయనని అందుకొన్నాక ఇక వాటి పని లేదు. పరమాత్మ పదం నిగమాంతం.

అద్యయం : అనంతమైన పరమాత్మ ఏకమైనవాడు. రెండోది అంటూ లేదు.

అప్రతర్క్యం : లౌకిక విషయాలలో తర్కం సహాయంతో దేనినైనా నిర్ణయింపవచ్చును. తర్కం బుద్ధి స్థాయిలో చేసేది. పరమాత్మ బుద్ధికి అతీతము. ఆయన ఉన్నాడో లేడో తెలుసుకోడానికి తర్కం పనికి రాదు. అందువల్ల ఆయన

అప్రతర్క్యం. బంగారం ఉన్నదా లేదా అని నగలు చర్చింపగలవా ? బంగారం వల్లనే వాటి ఉనికి. మట్టి ఉన్నదా లేదా అని కుండలు చర్చిస్తాయా ? మట్టి లేకపోతే వాటి ఉనికి లేదు.

అబోధకం : గ్రహించడానికి వీలుపడనిది. బోధించడానికి వీలులేనిది ఇంద్రియాల ద్వారా స్థూలమైన వాటిని, మనస్సు ద్వారా సూక్ష్మభావాలని, బుద్ధి ద్వారా శాస్త్రవిషయాలని తెలుసుకుంటాము. అయితే ఈ పరికరాలు తాము వ్యవహరించడానికి పరిమితులతో కూడిన బాహ్యరంగాలలోకే వెళ్ళగలవు. అన్ని అవధులకి అతీతమైన పరమాత్మని గ్రహించలేవు.

శ్లో || నాదబిందుకళాత్మకం దశనాద భేదవినోదకమ్

మంత్రరాజవిరాజితం నిజ మండలాంత ర్ఘాసితమ్ ।

పంచవర్ణ మఖండ మద్భుత మాదికారణ మచ్యుతమ్

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురు పాదుకామ్ ॥ 2 ॥

ప్రతిపదార్థం : నాద, బిందు, కళ, ఆత్మకం = నాద, బిందు, కళల స్వరూపమైనది; దశ నాద భేద వినోదకం = పది రకాల నాదాలతో వినోదించేది; మంత్రరాజ విరాజితం : ఉత్తమమైన మంత్రంతో విలసిల్లేది; నిజమండల, అంతః భాసితం = తనలోనే ప్రకాశించేది; పంచ వర్ణం = అయిదు అక్షరాలతో కూడినది; అఖండం = విభజనలు లేక ఏకంగా ఉండేది; అద్భుతం = ఆశ్చర్యం గొలిపేది; ఆది కారణం = అన్నింటికి మొదటి కారణం; అచ్యుతం = పతనం చెందనిది; గురు పాదుకాం = (అయిన) గురు పాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ఉదయమే; మానస అంతరి = మనస్సులో; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : నాద, బిందు కళారూపమైనది, పది విధాల నాదాలతో వినోదించేది, ఉత్తమ మంత్రంతో విరాజిల్లేది, తనలోనే తాను ప్రకాశించేది, అయిదు అక్షరాలతో కూడి, అఖండము, అద్భుతము అయి, సృష్టికి మొదటి కారణమై చ్యుతి లేనిది ఐన గురుపాదుకను ప్రాతః సమయంలో మనసు లోపల ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : అనంతతత్త్వమైన పరమాత్మ వ్యక్తమైనప్పుడు ఆ తత్త్వం పలురకాలుగా విజృంభిస్తుంది. పది రకాల నాదాలుగా, వివిధ కాంతులుగా, భావాలుగా, జీవాలుగా, పదార్థాలుగా విచ్ఛుకొని విస్తరించే పరమాత్మ లీలని అనేక శాస్త్రగ్రంథాలు వర్ణించి బోధిస్తాయి. ఎలా ప్రారంభమై ఎలా వికసించిందో చెప్పడమే కాక ఆయా శాస్త్రాలు సాధకులు ఆ మార్గం ద్వారానే సాధన చేసి మూల కారణమైన పరమ పదార్థాన్ని చేరే సాధనాక్రమాన్ని కూడా తెలుపుతాయి.

నాదబిందుకళాత్మకం : నిరాకార నిర్గుణ అనంతతత్త్వంలో నుండి సకల భేదాలతో కూడుకొన్న ఈ ప్రపంచం ముందు నాదంగా వ్యక్తమై, తరువాత ఒక బిందు రూపంలో ఘనీభూతమై, చివరికి వివిధములైన కళలుగా విభజించుకొని విశాలమైన ప్రపంచంగా విస్తరించుకొన్నదని తంత్రశాస్త్రము, శాక్తేయోపనిషత్తులు వేరువేరుగా వివరిస్తాయి. నిశ్శబ్దమైన శుద్ధ చైతన్యంలో కదలిక ఏర్పడి పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ అనే నాలుగు దశలలో బాహ్యనాదం ఏర్పడుతుంది. ప్రతి వ్యక్తిలోను మూలాధార చక్రంలో కదలిక బయలుదేరుతుంది. మణిపురం చక్రం వరకు అది పరానాదము. మణిపురం చక్రంలో అది గుర్తింపబడి పశ్యంతీ నాదమౌతుంది. అక్కడ నుండి అనాహతచక్రం వరకు ప్రయాణించి అక్కడ మధ్యమానాదంగా వికసిస్తుంది. అనాహతం నుండి ప్రయాణించి ముఖం నుండి నిర్గతమై అది వైఖరీ అనబడే బాహ్యనాదం అవుతుంది. అప్పుడు అందరికీ వినిపిస్తుంది.

షట్చక్రాలని బిందువు లంటారు. నాదం వాటి ద్వారా ప్రయాణించే సమయంలో ఒక్కక్క చక్రం ఆ నాదాన్ని విభజించి వివిధ కళలుగా విస్తరింప చేస్తుంది. మూలాధార, స్వాధిష్ఠాన చక్రాలది అగ్ని మండలం. ఈ మండలం 108 కళలని వెదజల్లుతుంది. అదే బాహ్య ప్రపంచంగా వ్యక్తమౌతుంది. మణిపుర, అనాహత చక్రాలది సూర్యమండలము. అది 116 కళలని వెదజల్లి సూక్ష్మ శరీరంలోని భావనలు అవుతాయి. విశుద్ధ, ఆజ్ఞాచక్రాలు చంద్రమండలం. ఆ

చక్రాలు 136 కళలని తయారుచేస్తే కారణ శరీరంలోని సూక్ష్మవాసనలు వ్యక్తమౌతాయి. ఇలా 360 కళలు వ్యక్తి నుండి బయల్పడలుతాయి. ఇదే నాదబిందు కళాత్మకమైన చరా చరాత్మకమైన ప్రపంచం.

గురుగీతలో నాదబిందు కళలంటే చిత్కళలు అని చెప్పబడింది. చిత్తు యొక్క కళలే పది నాదాలుగా, బిందు అనబడే బుద్ధిగా వ్యక్తమవుతాయి.

దశనాదభేద వివోదకం : హంసోపనిషత్తులో ఏక నాదమే పది నాదాల క్రింద భాసిస్తుందని చెప్పబడింది. సాంఖ్య, తారక, అమనస్కాలనే రాజయోగ సాధన చేసే వారికి ఈ నాదాలు లోపల వినబడుతాయి. చిణి, చిణిచిణి, ఘంట, శంఖ, తంత్రీ, తాళ, వేణు, భేరీ, మృదంగ, మేఘ నాదాలుగా క్రమంగా సాధకుడు వింటాడు.

నాదబిందూపనిషత్తులో సాధకుడు సిద్ధాసనంలో కూర్చొని వైష్ణవీ ముద్రను ధరించినప్పుడు ఈ నాదాలు వినబడుతాయని ఉన్నది. నాదాలు వినబడే క్రమం వేరుగా ఉన్నది.

మంత్రరాజ విరాజితం : ఉత్తమమైన మంత్రంతో భాసించేది. మంత్రాలు ఎంతో శక్తితో కూడుకొని ఉంటాయి. ప్రతి శబ్దములోను అణువులో వలెనే మహా శక్తి నిగూఢంగా ఉంటుంది. అలాగే సూక్ష్మమైన ఆలోచనలో కూడా నిగూఢమైన శక్తి ఉంటుంది. ఋషులు శబ్దార్థాల కలయికలలోని అంతర్నితశక్తులని తమ తపఃశక్తి వల్ల గ్రహించి దర్శించినవి మంత్రాలు. ఏడుకోట్ల మంత్రాలని ఇలా ఋషులు దర్శించారు. వీటిలోని ఉత్తమోత్తమ మంత్రాల శక్తితో విరాజిల్లేవి శ్రీ గురుపాదుకలు.

ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రం ఇప్పుడిప్పుడే సూక్ష్మశబ్దాల శక్తిని గుర్తించి సూపర్ సోనిక్ యంత్రాల ద్వారా పర్యవాలని బ్రద్దలుకొట్టడం వద్ద నుండి సున్నితమైన ఆపరేషనులు చేయడం వరకు వచ్చారు. మంత్రాల మహిమని ఇంకా గుర్తించలేదు. జడమైన శబ్దానికి ఇంత శక్తి ఎక్కడ నుండి వచ్చింది?

శబ్దం ఆకాశంలోని స్పందన మాత్రమే. అది అణువు కన్న సూక్ష్మమైనది. అనంత శక్తిమంతుడైన పరమాత్మ నుండి మొదటగా వ్యక్తమైంది కాబట్టి ఆయన శక్తి చాలా వరకు శబ్దంలో అంతర్నితంగా దాగి వుంటుంది. దానిని సరిగా ఉచ్చరించినప్పుడు ఆ ధ్వని ద్వారా శక్తి బహర్గమౌతతుంది. అందువల్ల మంత్రశాస్త్రం ఏ నాదం నుండి ఎట్టి శక్తిని వెల్వరించవచ్చునో వివరిస్తుంది. పదహారు అచ్చులు, ముప్పై అయిదు హల్లులతో ఉన్న సంస్కృతాక్షరాలన్నీ మంత్రాలైన బీజాక్షరాలే.

యుద్ధాలలో మంత్రాలు చదివి ఆగ్నేయాస్త్రం ద్వారా మంటల్నీ, వారుణాస్త్రం ద్వారా వర్షాన్నీ సృజించేవారు. సంగీతంలో అగ్నిని ముట్టించే దీపకరాగము, వర్షాన్ని కురిపించే మేఘమలహరి రాగము ఇలాంటివే ఋషుల ఆశీర్వాదాలు, శాపాలు ఇలాంటివే.

మంత్రశాస్త్రంలోని మంత్రాలది కేవలము శబ్దబలమే కాదు. ప్రతి మంత్రానికి ఒక అధిదేవత ఉంటుంది. భావనతో మంత్రాన్ని జపించినప్పుడే దేవతాదర్శనమై కోరినవి లభిస్తాయి. ఒక్కొక్క దేవతకే అనేక మంత్రాలుంటాయి. వాటిలో ముఖ్యమైన మంత్రాన్ని మంత్రరాజమంటారు. గాయత్రీమంత్రాన్ని, ఏ దేవునికి చెందిన మంత్రమైనా షోడశీ మంత్రాన్ని మంత్రరాజం అంటారు.

నిజమండల అంతర్భాసితం : ఈ యావత్ప్రపంచము భగవంతుని స్వయం ప్రకాశ మండలంలోనే కనబడుతున్నది. దానికి వేరే స్థానం లేదు.

పంచవర్ణం : 'నమః శివాయ' అనే అయిదు అక్షరాల మంత్రం. పరమ శివుడు భాషాస్వరూపుడు. పాణిని విద్యని కోరి అక్షయవటం క్రింద తీవ్రమైన తపస్సు చేయగా పరమేశ్వరుడు నటరాజమూర్తిగా ప్రత్యక్షమై తాండవ నృత్యాన్ని చూపి, చివరికి పద్నాలుగుసార్లు డమరుకని మ్రోగించి పద్నాలుగు మహేశ్వర సూత్రాలని వెల్వరించాడు. పాణిని ఆ సూత్రాలపైన అష్టాధ్యాయి వ్యాకరణాన్ని రచించాడు.

పరమేశ్వరుడు ఉండే స్థానం కైలాసం. కై అంటే శబ్దం. కైలాసం అంటే శబ్దవిన్యాసం. ధ్వనికి అక్షరాలకి ఆయన అధిపతి. తంత్రశాస్త్ర ప్రకారం అచ్చులు పదహారు శక్తిరూపాలు. హల్లులు ముప్పై అయిదు శివ స్వరూపాలు. శివపార్వతులు కైలాసంలో చేసే క్రీడావిన్యాసమే ప్రపంచము.

అఖండం : కుండలు వేరు వేరు. వాటికి కారణమైన మట్టి అఖండం. అలాగే ప్రపంచ బాహుళ్యానికి మూలకారణమైన భగవంతుడు అఖండము.

అద్భుతం : కనబడేది యావత్తు భగవంతుడే. అయినా ఆయనని తప్ప తక్కిన వాటి నన్నింటిని చూస్తాము. సాధన పూర్తి అయి ఆయన స్వరూపాన్ని గుర్తించినప్పుడు ఎంత అద్భుతమో అనిపిస్తుంది.

ఆదికారణం : చెట్టుకు విత్తు, విత్తుకి చెట్టు కారణాలు. వీటిలో మొదటి కారణం ఏదో చెప్పగలిగిన వారు లేరు. అలాగే తండ్రికి కుమారుడు, కుమారునికి తండ్రి కారణాలు. మొదటున్నవారు ఎవరు? పక్షికి గ్రుడ్డు, గ్రుడ్డుకి పక్షి కారణాలు. ముందున్నది ఏది ? ఈ అన్నింటికీ ఆది అయిన కారణం భగవంతుడే. అకారణమైనవాడు. అందుకే ఆదికారణం.

అచ్యుతం : పతనం కాని వాడు. పైన క్రింద అంటూ లేని, మంచి చెడూ అంటూ లేని అద్వితీయ పదం ఆయనది. పతనం సంభవించే అవకాశమే లేదు.

శ్లో || వ్యోమవ ధ్వహి రంతరస్థిత మక్షరం నిఖిలాత్మకమ్

కేవలం పరిశుద్ధ మేక మజన్తహి ప్రతి రూపకమ్ ।

బ్రహ్మతత్త్వ వినిశ్చయం నిరతానుమోక్ష సుబోధకమ్

ప్రాత రేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురు పాదుకిమ్ ॥ ౩

ప్రతిపదార్థం : వ్యోమవత్ = అకాశంవలె; బహిః అంతః స్థితం = బయటా లోపలా కూడా ఉండేది; అక్షరం = నాశరహితం; నిఖిల, ఆత్మకం = సర్వము తన స్వభావంగా కలది; కేవలం = తనకు తానుగా ఉండేది; పరిశుద్ధం = సర్వత్రా

శుద్ధమైనది; ఏకం = ఏకమైనది; అజన్మ హి = జన్మరహితము; ప్రతిరూపకం = ప్రతిరూపము తానే. అయినది; బ్రహ్మతత్త్వ వినిశ్చయం = బ్రహ్మతత్త్వాన్ని వినిశ్చయించేది; నిరత = ఆనందదాయకమైన; అను = క్షణక్షణము; మోక్షసుబోధకం = మోక్షాన్ని గురించి తెలియచేప్పేది; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతఃకాలంలోనే; మానస అంతరి = మనస్సులో; గురు పాదుకాం = గురుపాదుకను; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం: ఆకాశం వలె బయట, లోపల కూడా ఉండేది, నాశరహితమైనది, అన్నింటి సారమైనది తనకు తానుగా ఉండి సర్వత్రా శుద్ధమై, ఏకమై, జన్మరహితమై, ప్రతి రూపం తనదే అయినది ఆనందదాయకమైన మోక్షాన్ని గురించి నిత్యము బోధించే గురుపాదుకని ప్రాతఃకాలమే మనస్సులో ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య: గమ్యము, మార్గము కూడా తానే అయినవి గురుపాదుకలు. ముందు రెండుపాదాలలో లక్ష్యంగా నిరూపించి మూడో పాదంలో గమ్యంగా సూచించారు భగవత్పాదులు.

వ్యవవత్: ఆకాశం తాను అంతటా ఉంటూ మిగతా అన్నింటినీ అక్కడ ఉండడానికి అవకాశం ఇస్తుంది. భూమి తాను ఉన్న చోట ఇంకొకదానిని ఉండనివ్వదు. గాలి, నీరు తాము తొలగి స్థూలమైన వాటికి తావు నిస్తాయి. అగ్ని ఎక్కడ ఉన్నా మిగతా వాటిని కాలేస్తుంది. వాటికి చోటు నిచ్చే ప్రసక్తే లేదు. ఆకాశం చాలా సూక్ష్మమైనందున తాను ఉంటూనే మిగతా వాటిని ఉండనిస్తుంది. పరమాత్మ అంతకన్న సూక్ష్మము. ఆకాశంతో సహా అన్నింటినీ ఉండనిస్తాడు.

అక్షరం : నాశరహితుడు. నశించిపోయే అన్నింటికీ భిన్నమైన నాశనం కాకుండా ఉంటాడు. అక్షరం అంటే భాషలోని అక్షరాలు కూడా. పరమాత్మలోని శక్తి స్పందనమై, అక్షరాలుగా విభజితమై భాష అయింది. విషయం ఏదైనా అక్షరాలు అవే. అవి వ్యక్తరూపం ధరించిన దైవమే.

అక్షరాలలో రతి పొందే వాడు కాబట్టి ఆయనని అక్షరం అనవచ్చును. అక్షం అంటే 'అ' నుండి 'క్ష' వరకు ఉండే యాభై యొక్క అక్షరాలు అని అర్థం.

శివకుమార సంహితలోని గరుడతంత్రంలో ఉన్న బీజ నిఘంటువు ప్రతి అక్షరంలోని బీజశక్తిని ఒక దేవతారూపంగా వివరించి ఆ బీజంలోని మంత్రశక్తిని తెలుపుతుంది.

యోగశిఖోపనిషత్తు నోటినుండి వ్యక్తమయ్యే వైఖరీ నాదం పెదవులు, దంతాలు, దవడలు, నాలిక-వాటి తాకిడి వల్ల ప్రాణం ద్వారా అక్షరాలు వెలువడుతాయని చెబుతుంది. అందుకే దానిని స్వరం అంటారు. స్వరం అంటే ప్రాణము, నాదము కూడా.

నిఖిలాత్మకం : ప్రపంచానికి ఉపాదానకారణంగా నగలన్నీ బంగారమే అయినట్లు లోకంలోని రూపాలన్నీ భగవంతుని రూపాలే.

కేవలం : అన్ని రూపాలు తానే అయినందున ఉన్నవాడు తానొక్కడే. రెండోది లేదు. రూపాలన్నీ తెలుసుకోబడేవి. అవి మారుతూ నశిస్తూ ఉంటే తెలుసుకొనే తాను నిత్యసత్యంగా ఉంటాడు.

పరిశుద్ధం, ఏకం : ఒక్కటైనది రెండోది అంటూ లేనందున ఎప్పుడూ ఏదీ దానిని మలినపరచలేదు.

అజన్మహి, ప్రతిరూపకం : తనకి జన్మ లేకుండానే అన్ని రూపాలలో ఉంటుంది. ఆకాశంలో సూర్యుడు ఎప్పుడూ ఉంటాడు. అయితే భూమిపైన ఎక్కడ నీరు ప్రవహించినా అందులో సూర్యుని ప్రతిబింబం జనిస్తుంది. అలాగే జన్మలేని భగవంతుడు కూడ అన్ని రూపాలలో కనబడతాడు.

బ్రహ్మతత్త్వ వినిశ్చయం : ఏకాగ్రచిత్తంతో గురుపాదకాధ్యానం చేసినప్పుడు అంతరంగం నిర్మలమై పరమాత్మ తత్త్వం బోధపడుతుంది.

నిరతామమోక్షసుబోధకం : గురుపాదుకాభక్తి ఉన్నవాని మనస్సుకు అల్పమైనవేవీ రుచింపవు. నిరంతరం మోక్షరతినే కల్గి ఉంటాడు. మోక్షమంటే భీతి లేక ఎప్పుడు మోక్షం పొందుతానో అని తహతహలాడుతాడు తెలుసుకుంటాడు

శ్లో || బుద్ధిరూప మబుద్ధికం త్రితయైకకూటనివా సిసమ్
నిశ్చలం నిరతప్రకాశక నిర్మలం నిజమూలకమ్ ।
పశ్చిమాంతరభేలనం నిజశుద్ధ సంయమి గోచరమ్
ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ ॥ 4

ప్రతిపదార్థం : బుద్ధిరూపం = బుద్ధిగా అగపడేది; అబుద్ధికం = బుద్ధికి అతీతమైనది; త్రితయా ఏక కూట నివాసినం = మూటి సముదాయం కలిసి ఏకమైన దానిలో నివసించేది; నిశ్చలం = చలనం లేని; నిరత ప్రకాశక నిర్మలం = ఆనంద రూపమై, కాంతిరూపమై, మలిన రహితమైన; నిజమూలకం = తనకుతానే మూలమైనది; పశ్చిమ, అంతర, భేలనం = అస్తమించిన పిదప క్రీడించేది; నిజశుద్ధ సంయమి గోచరం = తన్ను తాను శుద్ధపరుచుకొని నిగ్రహవంతుడైనవానికి గోచరమయ్యేది; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతః కాలంలోనే; గురు పాదుకాం = గురు పాదుకను; మానస ఆంతరి భావయేత్ = మనస్సులోపల ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : బుద్ధిరూపమై, బుద్ధికి అతీతమై, మూటి కూటమిలో ఒంటరిగా నివసిస్తూ నిశ్చలంగా, ఆహ్లాదదాయని అయి, కాంతిమంతమై, మలిన రహితమైనది, తనకు తానే మూలమైనది, అహంకారం నశించాక క్రీడించేది, శుద్ధసంయమికి గోచరించేది అయిన గురుపాదుకను ప్రాతః సమయంలోనే మనస్సులో ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : బుద్ధిలో ఉండే జ్ఞానం ఆత్మ జ్ఞానమే. ఆత్మస్వరూపం బుద్ధికి అతీతమైనది.

త్రితయా ఏకకూట నివాసినం : ప్రపంచం మూడు కాలాల, మూడు గుణాల, మూడు లోకాల, జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయాలనే త్రిపుటితో కూడిన సముదాయం. ఇన్ని కూటాల మధ్య ఏకమై నివసిస్తూ వాటిని నిలబెట్టే చైతన్యమే ఆత్మ.

నిశ్చలం : సర్వవ్యాప్తమైన శుద్ధ చైతన్యం కదలడానికి అంగుళం మేర కూడా కాళీ లేకుండా సర్వత్రా నిండి ఉంటుంది. మనస్సులోని ఆందోళనలు గాని, బుద్ధి వికల్పాలు గాని దానిని చెదరగొట్టలేవు. అవి ఆత్మను చేరవు, తాకవు.

నిరతప్రకాశక నిర్మలం : స్వచ్ఛమై, నిత్యమై అంతరాయం లేకుండా వెలిగే కాంతి అది.

నిజ మూలకం : కనిపించే ప్రతివస్తువుకి వెనకాల ఉండే కారణాన్ని వెదకడం నేటి విజ్ఞానయుగ లక్షణం. పిల్లవాడికి కారణం తండ్రి, తండ్రికి కారణం తాత, తాతకి కారణం ముత్తాత... ఇలా ఎంత వెనక్కి వెళ్ళినా దానికి వెనకాల మరో కారణం ఉంటూనే ఉంటుంది. మొదటి కారణం ఎవరు ? ఈ ప్రశ్నకి ఎవరూ సమాధానం చెప్పలేరు. అలాగే పక్షికి కారణం గ్రుడ్డు, గ్రుడ్డుకి కారణం పక్షి అనుకుంటూ వెనక్కి పోతే మొదట్లో ఉన్నది పక్షియా, గ్రుడ్డా అనే ప్రశ్నకీ, ఆ మొదటిది ఎక్కడ నుండి వచ్చిందనే ప్రశ్నకీ సమాధానం దొరకదు. దీనిని అనవస్థాదోషమంటారు. ఇందుండి బయటపడడానికి వేదాంతం చెప్పే ఉపాయం 'నిజమూలకం' అని. తనకు తానే కారణమైన ఆత్మ అన్నింటికీ మొదలు. ఆత్మ స్వయంసిద్ధము.

పశ్చిమాంతరభేలనం : సూర్యుడు పశ్చిమంలో అస్తమించుతాడు. అలాగే అహంకారం నశించడం జీవుని పశ్చిమం. అహంకారం ఆగిపోయాక ఆనందంగా ఆత్మ వినోదిస్తుంది. అహంకారం తెచ్చే తంపులతో ఆనందమే ఉండదు. అహంకారం అణిగాక అంతా ఆనందమే.

నిజశుద్ధసంయమి గోచరం : తమని తాము నియమించుకున్నవారికి గోచరమౌతుంది. ఇంద్రియ మనోబుద్ధులు ప్రపంచంలో వ్యవహరిస్తున్నంత కాలం ఆత్మస్వరూపాన్ని కనుక్కోలేము. వాటిని నిగ్రహించిన వారికి తేలికగా కనిపిస్తుంది. ఇంద్రియాలలో నుండి తొంగి చూచే ఆత్మ ఇంద్రియాలు నిలిచిపోగానే తనకు తానుగా వెల్లడి అవుతుంది. ఇది నిజదర్శనం. ఆత్మ ఒక్కటే నిజమైనది. ప్రపంచంలో మనకి కనబడే వన్నీ అబద్ధమైన దర్శనాలే.

శ్లో || హృద్గతం విమలం మనోజ్ఞ విభాసితం పరమాణుకం

నీలమద్భ సునీలసన్నిభ మాదిజిందు నిజాంశుకం ।

సూక్ష్మ కర్ణిక మధ్యమ స్థిత విద్యుదాది విభాసితం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయేద్గురుపాదుకామ్ ॥ 5

ప్రతిపదార్థం : హృద్గతం = హృదయంలోకి ప్రవేశించినది; విమలం = మాలిన్యం పోయినది; మనోజ్ఞ విభాసితం = మనోహరంగా ప్రకాశించేది; పరమ, అణుకం = అణువువలె పరమ సూక్ష్మమైనది; నీల మధ్య = వటపత్ర మధ్యలో; సునీలసన్నిభం = మంచి నీలం వలె ఉండేది; ఆదిబిందు = మొదటి బిందువైనది; నిజ అంశుకం = తనకు తానే వస్త్రమైనది; సూక్ష్మ కర్ణిక = సూక్ష్మముగా ఉండే కర్ణిక; మధ్యమ స్థిత = మధ్యలో నిలచి; విద్యుత్ ఆది విభాసితం = విద్యుత్తును మొదలైన వానిగా ప్రకాశించేది; ప్రాతఃకాలంలోనే; మానస అంతరి = మనస్సులోపల; గురుపాదుకాం = గురుపాదుకని; భావయేత్ = ధ్యానించాలి

తాత్పర్యం : హృదయంలో ప్రవేశించి, విమలమై, మనోహరమై, పరమాణువు కన్న సూక్ష్మమై ప్రకాశిస్తూ, వటపత్రమధ్యంలో మంచి నీల కాంతి కలిగి తన్ను తానే కప్పకొని ఆదిబిందువై, హృదయపద్మంలోని సూక్ష్మమైన కర్ణిక మధ్యలో విద్యుత్తు త్కాంతితో వెలిగే గురుపాదుకని ప్రాతఃకాలంలో మనస్సు లోపల ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : పరమాత్మ దర్శనం హృదయంలోనే కావాలి. ఈ హృదయం నెత్తురుతో నిండి నిమిషానికి డెబైసార్లు కొట్టుకునే గుండె కాదు. ఈ మాంసమయ హృదయం ఛాతీలో ఎడమప్రక్క ఉంటుంది. పరమాత్మని చూడవలసింది ఆధ్యాత్మిక హృదయంలో. ఆధ్యాత్మిక హృదయం మాంసమయమైన గుండెకి కుడిప్రక్కన ఉండే సూక్ష్మమైన స్థానం. యోగులకి తప్ప సామాన్యులకి కనిపించదు. ఇది సామాన్యులలో ముడుచుకొని ఉన్న తామర మొగ్గ వలె ఉంటుంది. సాధనలో క్రమంగా వికసించి చివరకు విచ్చుకొన్న పద్మంగా నిలబడుతుంది. ఈ హృదయ పద్మం యొక్క మణికర్ణికపైన వింతకాంతులతో వెలిగే సూక్ష్మమైన పరమాత్మ ఉంటాడు. ఆయన ఇందులోకి ప్రవేశించి నిలిస్తేనే జీవుడు ప్రాణంతో తొణికిసలాడుతాడు.

విమలం : రజోగుణం, తమోగుణం రెండూ మలినమైనవి. ఆ రెండూ లేని వస్తువు పరమాత్మ. అందువల్ల ఆయన విమలుడు.

మనోజ్ఞవిభాసితం : చాలా అందంగా మనస్సుని ఆకర్షించే ప్రకాశం అది.

పరమ, అణుకం : అణువు కన్న సూక్ష్మమైనది అనంతతత్వం.

నీలమధ్య సునీలసన్నిభం : నీలమంటే వటపత్రమని ఒక అర్థం. పౌరాణిక గాథ ప్రకారం ప్రళయసమయంలో అన్ని లోకాలు జలమయమై ప్రాణులందరు నశించిపోయినప్పుడు, ఆ నీటి పైన వటపత్రం పైన సునీలంగా ఉండే బాలముకుందుడు కాలిబొట్టన వ్రేలిని నోటిలో పెట్టుకొని శయనించి వుంటాడు.

వేదాంతార్థంలో నీలం రంగు కనిపించని వస్తువుకు సంకేతం. ఆధ్యాత్మిక హృదయం సూక్ష్మత్వకారణంగా గోచరించదు. అందుచేత అది నీలంగా ఉంటుంది. అందులోను ఏ ఇంద్రియానికీ, మనోబుద్ధులకీ కూడా గోచరించని పరమాత్మ సునీలంగా శయనించి వుంటాడు.

ఆదిబిందు : వ్యాసార్థం కలిగినదానిని సున్నా అంటారు. వ్యాసార్థం లేనిది. తనను తానే చుట్టుకొన్న సున్నా. వ్యాసార్థం లేనందున దానిని బిందువంటారు. సృష్టికి సిద్ధమైన పరమాత్మ ఆదిబిందువు. ఆయన విస్తరించుకొన్నప్పుడు మొదటి వ్యాసార్థం కారణశరీరము, రెండోది సూక్ష్మశరీరము, మూడోది స్థూలశరీరము, నాలుగోది బ్రహ్మాండముగా విస్తరించుకొని వలయాలు ఏర్పడుతాయి.

నిజ అంశుకం : శుద్ధచైతన్యమైన పరమాత్మ తన చైతన్యాన్ని బాహ్యస్ఫురణ అనే వసనంతో కప్పకొని ఆదిబిందువు అవుతాడు. అది సృష్టికి మూలం. సృష్టి చెయ్యాలనే సంకల్పం శుద్ధచైతన్యంలో ఏర్పడే మొదటి యోచన. తన్నుతానే చుట్టుకొని వుంటుంది.

సూక్ష్మకర్ణిక ... విభాసితం : హృదయపద్మంలో కర్ణిక పైన విద్యుత్తు మొదలైన వానిని వెలిగించే మహాప్రకాశం.

శ్లో || పంచపంచ హృషీక దేహామనశ్చతుష్క పరస్థరం

పంచభూతసకామషట్క సమీరశబ్దముఖేతరం ।

పంచకోశ గుణత్రయాది సమస్తధర్మవిలక్షణం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయేద్గురు పాదుకామ్ ॥ 6

ప్రతిపదార్థం : పంచ పంచ హృషీక = అయిదు జ్ఞానేంద్రియాలు, అయిదు కర్మేంద్రియాలు; దేహ = స్థూల దేహము; మనశ్చతుష్క =

చతురంతఃకరణము; పంచభూత = అయిదుమహాభూతాలు; సకామ షట్క = కామంతో కలిసి ఆరైన; సమీరశబ్దముఖ, ఇతరం = ప్రాణము మొదలైన వాటికి భిన్నమైనది; పంచకోశ = అయిదుకోశాలు; గుణత్రయ = మూడు గుణాలు; సమస్త ధర్మ = అన్ని ధర్మాలకు; విలక్షణం = వేరైనది అయిన; గురుపాదుకాం = గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతః కాలంలోనే; మానస అంతరి = మనస్సులో; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : పంచ జ్ఞానేంద్రియాలు, పంచ కర్మేంద్రియాలు, దేహము చతురంతః కరణాలు కలిసిన అయిదు, పంచప్రాణాలు ఇలా అయిదయిదుగా వుండేవానికి తోడయ్యేది ఆరోధైన కామం ... వీటికి భిన్నమైనది, పంచకోశాల, మూడుగుణాల అన్ని ధర్మాలకి విలక్షణమైనది అయిన గురుపాదుకను ప్రాతఃకాలంలోనే మనస్సులో ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : పరమాత్మ ఆశ్రయంగా కలిగిన ప్రపంచంలో అన్నీ అయిదయిదు విభజనలతో ఉన్నాయి. ఇంద్రియాలూ, ప్రాణాలు, దేహము, అంతఃకరణము అన్నీ జడమైనవే. అవి వేరు వేరు పనులు చేయడానికి పనికి వచ్చే పరికరాలు మాత్రమే. పరమాత్మతత్త్వం నిర్గుణమైనది. అన్నింటికీ చైతన్యాన్ని ఇస్తుంది కాని వాటిలో తగుల్కోదు. ఇక జగన్నాటకం ఎలా నడుస్తుంది? ఇది నడవడానికి కోరిక ఉండాలి. కామం ఆరోదిగా కలవగా, ఇంద్రియాలలో కామం, మనోబుద్ధులలో కామం ప్రవేశించి, కర్మేంద్రియాల కామ్య వస్తువుల కోసం పని చేయించుకొంటుంది. వ్యక్తులందరి కామాన్ని సబష్టిలో సృష్టి సంకల్పంగా వాడుకొని పరమాత్మ సృష్టిని చేస్తాడు. అందుకే ఆయనని కామేశ్వరుడంటారు. ఆయన అన్నింటికీ అతీతుడు.

పంచకోశాలు : అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ, ఆనందమయ కోశాలు. వీటన్నింటికీ వేరు వేరు ధర్మాలున్నాయి.

త్రిగుణాలు : సత్త్వ రజస్తమోగుణాలు. జ్ఞానాన్ని ఇచ్చేది సత్త్వం. చురుకుదనాన్ని ఇచ్చేది రజస్సు. అజ్ఞానాన్ని కలిగించేది తమస్సు.

సమస్తధర్మ విలక్షణం : పై అన్నింటి ధర్మాలకీ భిన్నమైనది.

శ్లో || పంచముద్ర సులక్ష్మ దర్శన భావమాత్ర నిరూపణం
విద్యుదాదిధగద్ధగత్వ రుచిర్విరోధవివర్ధనం ।

చిన్ముఖాంతరవర్తనం విలబ్ధిలాస మమాయకం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ ॥ 7

ప్రతిపదార్థం : పంచముద్ర = అయిదు ముద్రల ద్వారా; సులక్ష్మదర్శన = బాగాలక్షింపబడిన దర్శనాలు; భావమాత్ర నిరూపణం = ధ్యానంలో మాత్రమే నిరూపింపబడేవి; విద్యుత్ ఆది ధగ త్ ధగత్వ రుచిః = విద్యుత్తు మొదలైన వాని ధగధగల కాంతి కలిగి; విరోధ వివర్ధనం = సంతోషాన్ని వృద్ధి చేసేది; చిన్ముఖ అంతరవర్తనం = చేతోముఖం లోపల వర్తించేది; విలసత్ విలాసం = విలాసంగా విహరించేది; అమాయకం = మాయకు అతీతమైనది; గురుపాదుకామ్ = అయిన గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవహి = ఉదయమే; మానస అంతరి = మనస్సులో; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : పంచముద్రల ద్వారా చక్కగా లక్షింపబడిన దర్శనాలతో కేవలం ధ్యానం ద్వారానే నిరూపింపబడేది, విద్యుత్తు మొదలైన వాని ధగధగల కాంతి ద్వారా విరోధాన్ని కలిగించేది, చేతోముఖం లోపలే వర్తించేది, విలాసంగా విహరించేది, మాయలేనిది అయిన గురుపాదుకను ప్రాతఃకాలంలోనే మనస్సు లోపల ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : గురుపాదుకా ధ్యానం కేవలం మానసికమైనది. అయితే వేర్వేరుస్థాయిలలో ఉండే సాధకుల కోసం రకరకాల సాధనలు శాస్త్రాలలో చెప్పబడినాయి. అవి అన్నీ పాదుకాధ్యానం వల్ల లభిస్తాయి.

పంచముద్రలు : చేతులతోను, వ్రేళ్ళతోను చూపబడేవి ముద్రలు. ఇవి అయిదు రకాలైన ప్రయోజనాలని సాధిస్తాయి. దేవతా ముద్రలు, జ్ఞాని ముద్రలు, బోధాముద్రలు, బాహ్యసాధన ముద్రలు, అంతఃసాధన ముద్రలు అనేవి అవి.

దేవతాముద్రలు : ఒక్కొక్క దేవతాస్వరూపాన్ని నిరూపించే ఈ ముద్రల వల్ల ఏ దేవత అర్చింపబడుతున్నది, ఆహ్వానింపబడుతున్నదీ తెలుస్తుంది. అందరు దేవతలూ అభయ, వరదముద్రలని చూపుతారు.

జ్ఞాని ముద్రలు : మహాత్ములైన జ్ఞానులు తమ చేతితో జ్ఞానముద్రని చూపుతుంటారు. ఒక్కొక్క సమయంలో తమ అంతరానుభవాన్ని సూచించే ముద్రలు వ్రేళ్ళ ద్వారా సూచించుతారు.

బోధాముద్రలు : గురువులు తమ శిష్యులకు బోధించడానికి ఉపయోగించే ముద్రలు. వాటిలో చిన్నుద్ర ముఖ్యమైనది.

బాహ్యాసాధన ముద్రలు : సంధ్యావందన సమయంలోనూ, దేవతార్చన సమయంలోనూ వేరు వేరు ముద్రలని పట్టుతారు.

అంతస్సాధన ముద్రలు : బాహ్యాసాధన ముగిసి అంతస్సాధన మొదలైనాక దృష్టిని నిలబెట్టే ఫేచరీ, భూచరీ ముద్రలు, షణ్ముఖీ, శాంభవీ, యోనిముద్రలు మొదలైనవి.

సులక్ష్మ ... నిరూపణం : ఈ ముద్ర లన్నింటికీ ఒక్కొక్క లక్ష్యం ఉంటుంది. అన్నింటి పరమ లక్ష్యమూ ఒక్కటే.. పరమాత్మ సాన్నిధ్యానికి చేర్చడం అయితే అవి అలా తోడ్పడుతున్నాయో లేదో రుజువెలాగు ? బాహ్యంగా ఏ రుజువులు కనబడవు. సాధకునికి ధ్యానసమయంలో దాని రుజువు లభిస్తుంది. దేవతల నర్పించే వారికి దేవతా దర్శనమైనదో లేదో వారికి ధ్యానంలో తెలియవలసినదే. ఇతరులకి తెలియదు. భూచరీ ముద్రలో ఆత్మస్వరూపాన్ని అందుకుంటారనీ, ఫేచరీ ముద్రలో బ్రహ్మ స్వరూప దర్శనమౌతుందనీ శాస్త్రాలు చెబుతాయి. దానికి రుజువు ధ్యానంలో సాధకుడు స్వయంగా అనుభవించాల్సిందే. ధ్యానబలాన్ని బట్టే ముద్రల ఫలితాలు.

చిన్నుఖ అంతరవర్తినం : చిన్నుఖం అంటే చేతస్సు బాహ్యం వైపుకి తిరిగినది. ఇలా బాహ్యమైన చేతస్సులో బ్రహ్మాండం యొక్క విజృంభణం, చలనం ఉనికి ఉంటాయి. అన్నీ చైతన్యంలోని కదలికలే. చైతన్యాన్ని దాటి ఏదీ వుండదు.

విలసత్ విలాసం : ప్రకాశించే విలాసం. ఇదంతా ఒక అందమైన, జ్ఞానపూరితమైన క్రీడ. వెలిగించే వెలుగు తానే, వెలిగింపబడే వస్తువూ తానే. కదలికా తనదే, సుఖదుఃఖానుభవాలూ తనవే. తాను కానిది ఏదీ ఇక్కడ లేదు. ఇది ఒక అద్భుతమైన లీల.

అమాయకం : మనము జీవితాన్ని ఆటగా ఎంచుకోవచ్చును. అయితే మనలో మాయ ఉన్నది. చూచేదానినీ, వ్యవహరించేదానినీ నిజమని భ్రమిస్తూంటాము. పరమాత్మ మాయకు అతీతుడు. ఆయనపై మాయా ప్రభావం పడదు. మాయా ప్రభావం ఆయనదే. ఆయనకి భ్రమ లేదు.

శ్లో || పంచవర్ణశుచి ర్విచిత్ర విశుద్ధతత్త్వ విచారణం

చంద్రసూర్యచిదగ్ని మండలమండితం ఘన చిన్మయం ।

చిత్తకాపరిపూర్ణ మంతరచిత్తమాధి నిరీక్షణం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ || 8

ప్రతిపదార్థము : పంచవర్ణ = అయిదురంగులతో కూడి; శుచి: = శుభ్రమైనది; విచిత్ర విశుద్ధ = విచిత్రంగా, పరమశుద్ధమయిన; తత్త్వ విచారణం = తత్త్వ విచారణ చేయించేది; చంద్రసూర్యచిదగ్నిమండల = చైతన్య రూపమైన సూర్య, చంద్ర, అగ్ని మండలాలతో; మండితం = అలంకృతమైనది; ఘన చిన్మయం = చిక్కగా విస్తరించివుండే చైతన్యమయమైనది; చిత్తకాపరిపూర్ణం = చిత్తశలతో నిండినది; అంతర చిత్తమాధి నిరీక్షణం = లోపల చిత్తమాధికోసం వేచియుండేది; గురుపాదుకా = (అయిన) గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతఃకాలములోనే; మానస అంతరి = మనస్సులోపల; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం: అయిదురంగులతో శుభ్రంగా ఉంటూ విచిత్రంగా శుద్ధమైన తత్త్వ విచారణ చేయించేది, సూర్యచంద్రాగ్ని చిన్మండలాలతో విలసిల్లుతూ, కేవల చైతన్యరూపమైన దానిని, చిత్తశలతో పరిపూర్ణమై లోపల చిత్తమాధికోసం నిరీక్షింపజేసే గురుపాదుకను మనస్సులోపల ప్రాతఃకాలంలోనే ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య: 'చిన్నుఖాంతర వర్తినం' అని వెనకాల శ్లోకంలో చెప్పినదానిని ఇందులో వివరిస్తున్నారు ఆచార్యులవారు. చైతన్యం బాహ్యముఖమైనప్పుడు

కారణ సూక్ష్మ స్థూల శరీరాలలోకి ప్రవేశించి తెలుసుకునే చైతన్యంగా, తెలిపే వెలుగుగా, వెలిగింపబడే ప్రపంచంగా పలురకాలుగా చిత్రవిచిత్రంగా మారుతుంది.

తెల్లనైన కాంతిరేఖలో ఏడు రంగులు, వాటి పరస్పర కలయికలలో ఏర్పడే అనేక ఇతరమైన రంగులు వుంటాయి. స్థూలత్వం ఏర్పడే విధానంలో ఒక్కొక్క స్థాయిలో ఒక్కొక్క క్రొత్తవర్ణం తయారవుతుంది. ఈ రహస్యాలు సామాన్యులకి తెలియవు. సాధనలో నెగ్గుతున్నప్పుడు సాధనాక్రమంలో అంతర్భాగంగా ఈ రంగుల దర్శనాలు అయి వాటి మూల రహస్యం గోచరమవుతుంది.

అమృతనాదోపనిషత్తులో పంచప్రాణాల వర్ణాలు ఎలా దర్శనమిస్తాయో ఉన్నది. ప్రాణవాయువు హృదయంలో ఎర్రటి మణి వలె కనబడుతుంది. అపానవాయువు గుదంలో ఇంద్రగోపకీటకం వలె మెరుస్తూ ఉంటుంది. సమాన వాయువు నాభి వద్ద పాలవలె తెల్లగా ఉంటుంది. ఉదానం కంఠంలో నల్లగా ఉంటుంది. వ్యానం అన్ని అంగాలలో జ్వాలల వలె కాంతితో ప్రసరిస్తూంటుంది. ఈ పంచ వాయువులు ఏ వర్ణంలో ఉన్నా ఏ పనిని చేస్తూన్నా శుభ్రంగా స్వచ్ఛంగా ఉంటాయి. వీటి శుచిత్వం ఆత్మదే.

విచిత్ర విశుద్ధ తత్త్వ విచారణం : ఈ ప్రాణాలన్నింటి నియమనం, జగత్తు యొక్క అద్భుతమైన నిర్వహణ విచిత్ర మనిపించి, దీనిని నడిపించేదెవరో తెలుసుకోవాలనే జిజ్ఞాసని కలిగించి విచారణకి పురికొల్పేది గురుపాదుకా ధ్యానం.

చంద్ర సూర్య చిత్ అగ్ని మండల మండితం : శుద్ధచైతన్యంలో కలిగే విభజనలు అనేక సూక్ష్మస్థూలరూపాలలో ప్రకటమౌతాయి. బాహ్య రూపాలని అందరూ చూడగలరు కాని వాటి రహస్యాలని, మూలాన్ని ఎరగరు. శాస్త్రజ్ఞులు సూర్యుని తేజం ఎలా కలుగుతుందో, చంద్రుని వెన్నల ఎలా వస్తోందో, అగ్నిని వెలిగించడం ఎలాగో చెబుతారు. ఈ వెలుగులన్నింటికీ కారణమయ్యేది మన అంతరంగమేనని వారికి తెలియదు. అది తెలుసుకోడానికి తగిన అర్హతలుండాలి. అందుచేత ఈ రహస్యాలని నిగూఢమైన భాషలో తంత్రశాస్త్రము వివరిస్తుంది. బాహ్యంలో వియచ్ఛక్రము, సూర్యచంద్రాగ్నులు ఉన్నట్లే, మానవులలో సూర్యచంద్రాగ్నులున్నాయి. వాటి పరిధులని మండలాలన్నారు. షడ్చక్రాలలో

మూలాధార, స్వాధిష్ఠానాలనబడే మొదటి రెండు చక్రాలలో ఉండేది అగ్ని మండలం. దీనిని బట్టి మానవుని స్థూలశరీరము, బాహ్యప్రపంచము వ్యక్తమౌతాయి. మూడు, నాలుగు చక్రాలైన మణిపూర, అనాహతచక్రాల పరిధి సూర్యమండలం. అనాహతచక్రంలో పన్నెండాకుల చక్రం పైన నివసించి పరిభ్రమించే వాడు జీవసూర్యుడు. విశుద్ధ, ఆజ్ఞాచక్రాలు కలసినది చంద్రమండలం. జీవుని కారణశరీరం చంద్రుడు. ఈ మూడు శరీరాలు చిద్రూపమైనవి. షడ్చక్రాలలో సంచరించే చైతన్యం వీటినిఎలా ఆడిస్తూంటే జగత్తులో మానవుడు అలా ఆడుతాడు. అనంత చైతన్యమే బాహ్యజ్ఞానంగా ప్రపంచంలోను, అంతరికజ్ఞానంగా అంతరంగంలోను వ్యక్తమవుతుంది. ఈ చిత్తే సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన ఆత్మను వెదుక్కోనే జిజ్ఞాసగా మారి సాధన చేయిస్తుంది. ఇవన్నీ కేవలమైన శుద్ధచైతన్యానికి అలంకారప్రాయాలు.

ఘన చిన్మయం : ఇలా మండలాలుగా వ్యక్తమయ్యే చిత్తు తన స్వస్వరూపంలో సర్వత్ర కొంచెం కూడా ఎడం లేకుండా వ్యాపించి ఉండే కేవల చిద్రూపం.

చిత్కళాపరిపూర్ణం : మూడు మండలాలలో వెలుగొందే జ్ఞానకాంతులన్నీ చిత్తు యొక్క కళలు. అగ్ని మండలంలో 108, సూర్యమండలంలో 116, చంద్రమండలంలో 136 మొత్తం 360 చిత్కళలని శాక్తేయములైన ఉపనిషత్తులు తెలుపుతాయి. సర్వ ప్రపంచము ఈ కళల చేత నిండి ఉన్నది.

అంతర చిత్తమాధి నిరీక్షణం : గురుపాదుకా ధ్యానం సాధకుని దృష్టిని అంతర్ముఖం గావించి ఏ చిత్తు ఇన్ని కళలుగా విజృంభించి ప్రపంచమంతా వ్యాపించిందో ఆ చిత్స్వరూపదర్శనం కోసం సమాధిలో నిరీక్షించేట్లు చేస్తుంది.

శ్లో || హంసచార మఖండనాద మనేక వర్ణ మరూపకం

శబ్దజాలమయం చరాచర జంతుదేహనివాసినం ।

చక్రరాజ మనాహతోద్భవ మేకవర్ణ మతః పరం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ ॥ ౨

ప్రతిపదార్థం : హంసచారం = హంస తిరిగే మార్గం; అఖండ నాదం = అఖండంగా ఉండే నాదము; అనేకవర్ణం = ఎన్నో అక్షరాలతో కూడినది;

అరూపకం = నిరాకారమైనది; శబ్దజాలమయం = శబ్దాల జాలంతో నిండినది; చరాచర జంతుదేహా నివాసినం = చరాచరమైన అన్ని ప్రాణుల శరీరాలలో నివసించేది; చక్రరాజం = శ్రేష్ఠమైన చక్రము; అనాహత ఉద్భవం = కొట్టబడుకుండానే జనించినది; అతఃపరం = దానికి పైన; ఏకవర్ణం = ఒకే శబ్దంగా నిలిచేది; గురుపాదుకాం = (అయిన) గురు పాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతః సమయంలోనే; మానస అంతరి = మనస్సు లోపల; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : హంస చరించే మార్గమై, అఖండ నాదమై, అనేక వర్ణాలతో కూడినదై, నిరాకారమై, శబ్దజాలంతో నిండినదై, చరాచరప్రాణులందరి దేహాలలోను నివసిస్తూ, శ్రేష్ఠమైన చక్రమై, కొట్టబడుకుండానే జనించినదై, అటుపైన ఏకాక్షరమై ఉండే గురుపాదుకను ప్రాతఃసమయంలో మనస్సు లోపల ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : అనంత సర్వ వ్యాప్త నిశ్శబ్ద చైతన్యంలో శబ్ద రూపంగా వ్యక్తమయ్యే నాదాన్ని ఈ శ్లోకం వివరిస్తోంది. ప్రపంచం నిత్యమూ కదులుతూ ఉంటుంది. అందులో ఉన్న ప్రతి వస్తువు దేని లయతో అది కదులుతుంది. కదిలే ప్రతిదాని నుండి సూక్ష్మమో స్థూలమో ఒక నాదం ఉద్భవిస్తుంది. ఆ నాదాలలో నుండి కొన్ని ధ్వనులని ఏరుకొని మానవులు వేరు వేరు భాషలని సృజించుకొన్నారు. కాబట్టి ఈ నాదాలన్నింటికీ మొదట్లో ఉన్న నాదానికి నిశ్శబ్దమే ఆధారం. మనం చేసే ధ్వనులన్నీ రెండు వస్తువుల తాకిడి వల్ల జనిస్తాయి. పూర్తి నిశ్శబ్దంలో రెండోది లేని ఏక వస్తువైన పరమాత్మలో ధ్వని అనాహతంగానే వచ్చింది. ఈ రహస్యాన్ని ఈ శ్లోకం వెల్లడిస్తుంది.

హంసచారం : హంసోపనిషత్తు కోటి సూర్యుల కాంతి గల పరమహంస పరమాత్మ, జీవహంసగా దేహమంతటా ఎలా సంచరిస్తాడో చెబుతుంది. బ్రహ్మరంధ్రంలో ఉండే పరమాత్మ పరమహంస. ఆయన దేహమంతటా సంచరిస్తూ అష్టదశపద్మంలోని అన్ని దళాల మీదా కదులుతూంటే ఆయా జీవుళ్ళకి ఈ క్రింది ప్రకారంగా వేరువేరు బుద్ధులు, వృత్తులు వస్తాయి.

1) పూర్వ దళం	పుణ్యబుద్ధి
2) ఆగ్నేయ దళం	నిద్రాబద్ధకాలు

3) దక్షిణ దళం	క్రౌర్యం
4) నైఋతి దళం	పాపబుద్ధి
5) పడమటి దళం	క్రీడాబుద్ధి
6) వాయవ్య దళం	సంచారం
7) ఉత్తర దళం	రతిలో ప్రీతి
8) ఈశాన్యదళం	ద్రవ్యసంపాదన
9) దళ మధ్యంలో	వైరాగ్యం
10) కేసరాలలో	జాగ్రదవస్థ
11) కర్ణికలో	స్వప్నం
12) లింగంలో	నిద్ర
13) పద్మాన్ని వదలినప్పుడు	తురీయము
14) నాదంలో లీనమైనప్పుడు	తురీయాతీతం

ఈ చివరిస్థితి పరమహంస స్థితి, అటు పిమ్మట బ్రహ్మరంధ్రం నుండి మూలాధారం వరకు మధ్యలో జనించే యావత్తు నాదమూ పరా నాదమే అవుతుంది.

జీవహంస ఎనిమిది దిక్కులలోను సంచరిస్తూండగా, బాహ్యప్రపంచంలో ఆయా గుణాలు, నడత వ్యక్తమౌతూంటాయి. ఈ హంస ఇలా షడ్చక్రాలలో నిరంతరం సంచరిస్తూంటే అజపాజపం అఖండంగా రోజుకి 21,600 సార్లు చొప్పున శ్వాసతో బాటుగా జరుగుతుంది. ఇది అఖండ నాదం.

హంసజపాన్ని చేసే సాధకుడు దీనిని సూర్యునికి, సోమునికి, నిరంజనుడికి, నిరాభాసునికి ఒక్కొక్క భాగాన్ని అర్పించాలి.

పరమహంసకి అగ్నిసోములు రెండు పక్షాలు. ఓంకారం శిరస్సు. మూడు నేత్రాలతో ఉండే ముఖం రుద్రుడు. పార్శ్వతీదేవి పాదాలు. ఇలా కంఠంలో హంసరూపాన్ని ధ్యానం చేయాలి.

అనేక వర్ణం, అరూపకం : నాదాలలో కొన్నింటిని ఏరుకొని కలపడం వల్ల భాషలోని అనేక అక్షరాలు జనించుతాయి. సంస్కృత భాషలో మొత్తం 50 అక్షరాలు ఉన్నాయి. వీటికి ధ్వనే ఉన్నది. రూపం లేదు. అందువల్ల అరూపం.

శబ్ద... నివాసినం : ప్రపంచంలో వినబడే నాదాలన్నీ ఈ నాదంలోని భాగాలే. సర్వజంతువుల శరీరాలలో ఈ నాదాలున్నాయి. ప్రాణవాయువు సంచారంలో, రక్తప్రసారంలో, జీవకణాల కదలికలో రకరకాల నాదాలు ఉద్భవిస్తాయి. ఇవన్నీ పరమహంస శరీరంలో ఉన్నంతకాలమే జరుగుతాయి. ఆ తరువాత ఉండవు.

చక్రరాజం : నాదాల కదలికలని చూపే యంత్రాలన్నింటోకీ శ్రీ చక్రం సర్వోత్తమమైనది. సర్వనాదమయమైన ప్రపంచానికి శ్రీచక్రం సంకేతం.

అనాహతోద్భవం : ఏకమైన పరమాత్మనుండి ఉద్భవించిన నాదానికి రెండో వస్తువు లేనందున నాదం అనాహతం.

ఆతః పరం ఏకవర్ణం : నాదరహస్యాన్ని సాధన ద్వారా తెలుసుకున్నవానికి ఆతరువాత ఈ అన్ని నాదాల మూలమైన ఓంకారనాదం ఒక్కటే వినబడుతుంది. ఆ ఏకవర్ణం తరువాత నిశ్శబ్దము మిగులుతుంది.

శ్లో || జన్మకర్మవిలీనకారణ హేతుభూత మభూతకం

జన్మకర్మనివారకం రుచిపూరకం భవతారకం ।

నామరూపవివర్జితం నిజనాయకం శుభదాయకం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ ॥ 10

ప్రతిపదార్థం: జన్మకర్మ = జన్మని కర్మని; విలీన కారణం = నశింపజేసే మరణానికి; హేతుభూతం = కారణమయ్యేది; అభూతకం = పంచభూతాలకి చెందనిది; జన్మకర్మనివారకం = జన్మకర్మలని నివారించేది; రుచిపూరకం = కాంతిపూరకమైనది; భవతారకం = భవము నుండి తరింపజేసేది; నామరూపవివర్జితం = నామరూపాలు లేనిది; నిజనాయకం = తన్ను తానే నడిపించుకునేది; శుభదాయకం = శుభప్రదమైనది; గురుపాదుకాం = (అయిన) గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతఃకాలంలోనే; మానస అంతరి = మనస్సు లోపల; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : జన్మని, కర్మని విలీనం చేసే మరణానికి కారణమైనది, పంచభూతాలతో తయారుకానిది, జన్మకర్మలని నివారించేది, కాంతితో నింపేది, భవము నుండి తరింపజేసేది, నామరూపరహితమైనది, తనను తానే నడుపుకునేది, శుభప్రదమైంది. అయిన గురుపాదుకను ప్రాతఃకాలంలోనే మనస్సు లోపల ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : అనేకమైన జన్మలనెత్తి వివిధాలైన కర్మలని చేస్తూ కర్మఫలాలని అనుభవిస్తూండే మానవుల సుఖదుఃఖాలకీ పరిమితులున్నాయి. ఒక సమయం రాగానే శరీరం రాలిపోయి జన్మకర్మలు అప్పటికి అంతమౌతాయి. ఇలా శరీరం రాలిపోవడానికి భగవంతుడే కారణం. ప్రారబ్ధమనే కొలబద్దతో అందరి జన్మలనీ, కర్మలనీ అంతం చేస్తాడు. చనిపోవడమెవరికీ ఇష్టం కాదు. అయినా మన ప్రమేయం లేకుండానే ఆయన మన జీవితాన్ని ముగిస్తాడు.

అభూతకం : మన శరీరాలు స్థూలభూతాల వల్లను, అంతఃకరణం సూక్ష్మ భూతాల వల్లను ఏర్పడుతాయి. ఆయన మాత్రం పంచభూతాలకి అతీతుడు. గురుపాదుకలు కొయ్యతో తయారైనవే. అయితే నేమి? పరమాత్మాకి ప్రతీకలుగా మనం ధ్యానం చేస్తున్నప్పుడు గురు పాదస్పర్శతో పునీతమైన అవి అభూతకాలే.

జన్మకర్మ నివారకం : జన్మించిన ప్రతివ్యక్తీ మరణించక తప్పదు. సాధన ద్వారా పరమాత్మ స్వరూపం గోచరమైనప్పుడు తిరిగి జన్మ ఉండదు. జనించని వానికి చావు లేదు. ఈ రెంటి నుండి తప్పించుకోడానికి గురుపాదుకల ధ్యానం చక్కని మార్గం.

రుచిపూరకం : అజ్ఞానంలో ఎవరూ మోక్షం పొందలేరు. ఉపాసన సరిగా సాగే సమయంలో మన హృదయాలని జ్ఞాన ప్రకాశంతో నింపి సర్వాన్నీ గోచరింపజేస్తుంది.

భవతారకం : సంసారబంధం నుండి విడుదల కలిగిస్తుంది.

నామరూప వివర్జితం : నామరూపాలన్నిటికీ ఆధారమైన పరమాత్మ నిరాకారుడు, నామ రహితుడు. అన్ని రూపాలు, నామాలు ఆయనలో నుండి ఉద్భవిస్తాయి.

నిజనాయకం, శుభదాయకం : పరమాత్మ అందరినీ నడిపిస్తాడు. ఆయనని నడిపించే నాయకుడు లేడు. తన్ను తానే నడుపుకుంటాడు. తన్ను తాను నడుపుకొనడం వల్ల ఆయన నిరంకుశుడై ఎవరికీ హాని కలిగించడు. పరమశుభాలని కలిగిస్తాడు. అజ్ఞానం నుండి జ్ఞానానికి, అసత్తు నుండి సత్తుకీ నడిపిస్తాడు.

శ్లో || తప్తకాంచన దీప్యమాన మహాణుమాత్ర మరూపకం

చంద్రికాంతర తారకైరవ ముజ్వలం పరమాస్థదం ।

నీల నీరద మధ్యమస్థిత విద్యుదాది విభాసితం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ ॥ ॥

ప్రతిపదార్థం : తప్తకాంచన దీప్యమాన = మెరుగు పెట్టిన బంగారం వలె ప్రకాశించే; మహా అణుమాత్రం = పరమాణువు వలె సూక్ష్మమై; అరూపకం = నిరాకారమై; చంద్రికాంతర = వెన్నెలలోని; తార = స్వచ్ఛమైన; కైరవం = కాంతియైనది; ఉజ్వలం = తేజోవంతమైనది; పరమ, ఆస్థదం = పరమపదమైనది; నీలనీరద మధ్యమస్థిత = నీలమేఘాల మధ్యలో ఉన్న; విద్యుత్ ఆది విభాసితం ; విద్యుత్తు మొదలైన వాటిగా ప్రకాశించేది; గురుపాదుకాం = (అయిన) గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతః కాలములోనే; మానస అంతరి = మనస్సు లోపల; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : మెరుగు పెట్టిన బంగారం వంటి ప్రకాశంతో, పరమాణువు వలె సూక్ష్మమై, నిరాకారమైనది, వెన్నెలలోని స్వచ్ఛమైన కాంతి అయినది, తేజోవంతమైనది, పరమపదమై, నీలమేఘాలలోని విద్యుత్తు మొదలైన వాటిలో ప్రకాశించేది అయిన గురుపాదుకను ప్రాతఃకాలమే మనసులో ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య : అన్నింటికీ వెలుగు నిచ్చే పరమాత్మ పరమకాంతిరూపుడై ఉంటాడు. అంతటా వ్యాపించినవాడు, సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమై పరమాణువు వలె ఉంటాడు. సర్వత్ర నిండిన వానికి పరిమితమైన ఆకారం ఉండదు. అందుచేత నిరాకారం.

చంద్రికాంతరతారకైరవం : వెన్నెల స్వచ్ఛమైనది. అందులోని స్వచ్ఛమైన కాంతి ఆయనే.

తంత్రశాస్త్రాలలో సహస్రారాన్ని సుధాసింధువు అంటారు. అందులో చంద్రరేఖగా పరదేవత లలిత అధివసించి ఉంటుంది. ఆ వెన్నెల కాంతి పరమాత్మయే.

నీలనీరదమధ్యమస్థిత : నల్లమేఘాలు పరస్పరం ఒరిపిడి పొందినప్పుడు మెరుపులు వస్తాయి. అప్పుడే వెలుగు కనబడుతుంది. లేకపోతే అంతా చీకటి. అలాగే పరమాత్మ ఒక్కడే చైతన్యరూపి. ప్రపంచంలో ఉన్న మిగతావి అన్నీ జ్ఞానం లేని జడవస్తువులే.

మంత్రపుష్పం సుషుమ్నానాడిలోని చైతన్యాన్ని 'నీలనీరదమధ్యస్థా విద్దుల్లేఖేవభాస్వరా' అని వర్ణిస్తుంది. మూడు పాదాలుగా ఉండే సుషుమ్నానాడిలోని మెరుపుతీగె కుండలినీదేవి.

శ్లో || స్థూలసూక్ష్మసకారణాంతర భేదనం పరిపాలనం

విశ్వతైజసప్రాజ్ఞ చేతస మంతరాత్మ నిజాంశుకం ।

సర్వకారణ మీశ్వరం నిటలాంతరాళ విహారకం

ప్రాతరేవ హి మానసాంతరి భావయే ద్గురుపాదుకామ్ ॥ 12

ప్రతిపదార్థం : స్థూలసూక్ష్మసకారణాంతరభేదనం = స్థూల, సూక్ష్మ, కారణశరీరాలలో క్రిడించేది; పరిపాలనం = పరిపాలించేది; విశ్వ తైజస, ప్రాజ్ఞ చేతసం = విశ్వం, తైజసుడు, ప్రాజ్ఞుడు, ఈ ముగ్గురిలోని చైతన్యమైనది; అంతరాత్మ నిజ అంశుకం = అంతఃకరణని తన వసనంగా కలిగింది; సర్వకారణం = అన్నింటికీ కారణమైనది; ఈశ్వరం = అధిపతి అయిన; నిటల, అంతరాళవిహారకం = నుదిటిలో ఆజ్ఞాచక్రంలో విహరించేది; గురుపాదుకాం = (అయిన) గురుపాదుకను; ప్రాతః ఏవ హి = ప్రాతః కాలంలోనే; మానస అంతరి = మనస్సులోపల; భావయేత్ = ధ్యానించాలి.

తాత్పర్యం : స్థూల సూక్ష్మ కారణశరీరాలలో క్రీడిస్తూ పాలించేది, విశ్వతైజస ప్రాజ్ఞులలోని చైతన్యమైనది, అంతరాత్మను తనవసనంగా చేసుకొన్నది, అన్నింటికీ కారణమై అధిపతి అయినది, ఆజ్ఞాచక్రంలో విహరించేది అయిన గురుపాదుకను ప్రాతఃకాలంలోనే మనస్సు లోపల ధ్యానించాలి.

వ్యాఖ్య: ఈ చివరి శ్లోకంలో పూర్తి అద్వైతాన్ని ఆచార్యులవారు వివరించారు. జీవుడిగా మూడు అవస్థలలో అనుభవాలు పొందేదీ ఆయనే. ఈ మూడు శరీరాలలో ప్రకాశరూపంగా ఆడుకునేదీ ఆయనే. అంతరాత్మనే ఒక ముసుగుగా చేసుకొని జీవుడిగా పరిమితులు పొందేదీ ఆయనే. అన్నింటిని నియమించే అధిపతి ఆయనే! సాధనలో నెగ్గుతున్నవానికి ఆజ్ఞాచక్రంలో నిలచి బోధచేసి మార్గనిర్దేశం చేసేది ఆయనే !

సర్వమూ తానే అయి సర్వాన్నీ నడిపించి భక్తివిశ్వాసాలతో ఉపాసించే శిష్యుని అడుగడుగునా దారిచూపుతూ ముందుకు నడిపే శ్రీ గురుపాదుకకు ప్రణామాలు !